

Het online platform als megafoon:
berichten op sociale media
over vrouwelijke en mannelijke
professionals

RAPPORT

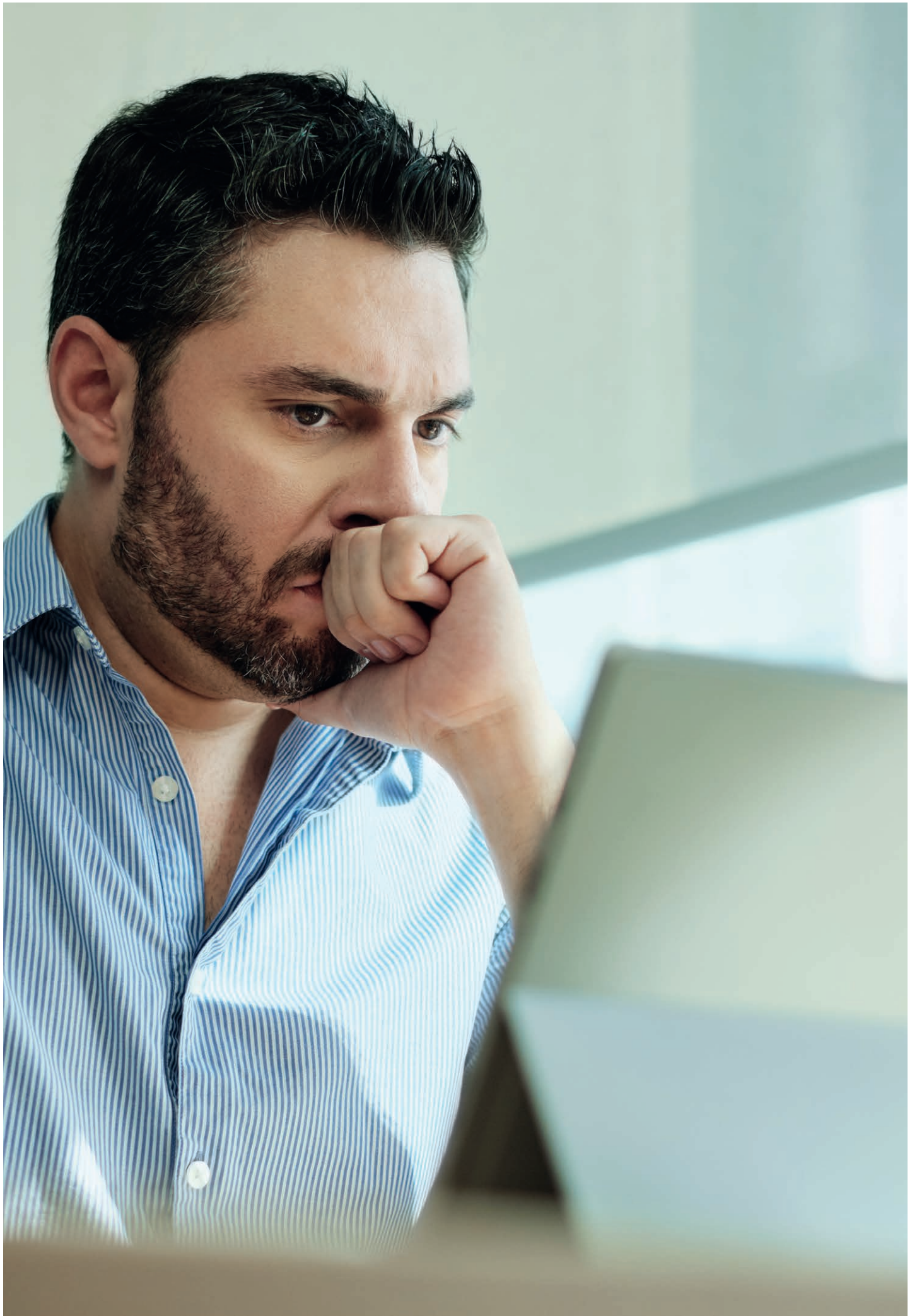
Het online platform als megafoon: berichten op sociale media over vrouwelijke en mannelijke professionals

Maart 2022

Marijke Malsch
Marit Hogervorst
Nathalie Denie
Anne-Marie Slotboom
Janine Janssen

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	05
2. Theoretisch kader	08
3. Methoden	11
4. Resultaten	13
5. Interviews	19
6. Conclusies en aanbevelingen	23
7. Beperkingen	26
Literatuur	28
Bijlage 1	32
Bijlage 2	34

1. INLEIDING

Het internet heeft oude vormen van criminaliteit doen veranderen en nieuwe vormen van criminaliteit en deviant gedrag doen ontstaan. Bovendien doet het internet fysieke en sociale grenzen vervagen (Van der Wagen, Oerlemans & Weulen Kranenburg, 2020). Online haat staat centraal in dit rapport, waarbij we met name de rol van sociale media belichten.

Sociale media zijn onmisbaar voor bepaalde groepen professionals, zoals politici en journalisten (Jacobs & Spierings, 2012; Spierings & Jacobs, 2014). Zij bieden politici de mogelijkheid om direct en op een laagdrempelige manier te communiceren met burgers. De politicus kan zo een persoonlijke band met de kiezers creëren (Spierings & Jacobs, 2014; Kruikemeier, Van Noort, Vliegenthart & De Vreese, 2015). Andersom geldt dit ook; waar in het echte leven politici grotendeels onbereikbaar zijn, zijn zij online wél goed benaderbaar voor burgers. Door de laagdrempelige en vaak anonieme manier van communiceren op sociale media wordt het voor gebruikers gemakkelijker om frustraties en bedreigingen te uiten (Suler, 2004; Theocharis, Barbéra, Fazekas, Popa & Parnet, 2016).

Bedreigingen worden zowel online als offline gedaan. Het komt voor dat online een conflict ontstaat dat zich vervolgens uitbreidt naar bedreigingen in de fysieke wereld (Van Wilsem, 2010). Deze verwevenheid van de offline en online wereld heeft ook gevolgen voor slachtofferschap. De angst dat iemand online bedreigingen ‘doortrekt’ naar de offline wereld geeft slachtoffers soms het gevoel nergens meer veilig te zijn (Leukfeldt, Notté & Malsch, 2018; Notté, Leukfeldt & Malsch, 2021).

Professionals die veel in de publieke belangstelling staan, lijken extra vatbaar te zijn voor online aanvallen. Onderzoek laat zien dat politici veelvuldig slachtoffer worden van online haatberichten en dreigementen (Southern & Harmer, 2019; Rheault, Rayment & Musulan, 2019; Klein Kranenburg, Bouwmeester, Van Noort, Ypma & De Jong, 2020; Saris & Van de Ven, 2021). Dat is ook het geval voor journalisten (Gardiner, Mansfield, Anderson, Holder, Louter & Ulmanu, 2016; Linneman & Melchior, 2017; Ferrier & GarudPatkar, 2018). Daarbij zijn er aanwijzingen dat vrouwen vaker slachtoffer worden

van online haat en dreigementen, terwijl hun mannelijke collega's meer met inhoudelijke kritiek te maken krijgen (Linneman & Melchior, 2017; Klein Kranenburg et al., 2020). Tien procent van alle tweets die aan vrouwelijke politici zijn gericht, bevatten haat of agressie. De meeste verwensingen zijn seksistisch van aard (Akhtar & Morrison, 2019; Rheault et al., 2019; Southern & Harmer, 2019; Saris & Van de Ven, 2021). Naarmate vrouwelijke politici zichtbaarder zijn in het politieke landschap, ontvangen zij meer haatberichten, en ook meer dan hun mannelijke collega's (Rheault et al., 2019). Artikelen van vrouwelijke journalisten roepen vaker haatreacties op dan artikelen van mannen (Gardiner et al., 2016).

Online aanvallen, zoals haatberichten of bedreigingen, hebben ingrijpende gevolgen voor de slachtoffers. Zij ervaren emotionele stress en vrezen voor hun persoonlijke veiligheid. Ze zijn bang dat de online haat en bedreigingen zich óók zullen voordoen in de offline wereld (James, Sukhwal, Farnham, Evans, Barrie, Taylor & Wilson, 2016; Awan & Zempi, 2017; Ferrier & GarudPatkar, 2018; Akhtar & Morrison, 2019). Online geweld kan leiden tot vergelijkbare angstgevoelens als geweld in de offline wereld (Peterson & Densley, 2017).

Journalisten die te maken krijgen met online aanvallen overwegen soms een ander beroep te kiezen (Ferrier & Garud-Patkar, 2018). Politici spreken over het gevaar van 'silencing', het monddood gemaakt worden; uit angst voor de online aanvallen spreken politici zich niet meer uit over bepaalde onderwerpen (Saris & Van de Ven, 2021). Online geweld kan ook effect hebben op anderen, met als gevolg dat ook zij niet meer naar buiten durven te treden met wat ze hebben meegemaakt, hebben gezien, of met hun opinie over een bepaald onderwerp (Gardiner et al., 2016).

De wetenschappelijke literatuur over mannelijke en vrouwelijke professionals die slachtoffer zijn van online haat is, zeker in Nederland, tot op heden schaars. De Nederlandse onderzoeken richten zich vooral op journalisten en politici als doelwit (Klein Kranenburg et al., 2020; Linneman & Melchior, 2017; Saris & Van de Ven, 2021). Deze onderzoeken hebben vaak een anekdotisch karakter of maken geen vergelijking tussen de berichten die mannen en die vrouwen ontvangen.

Het in dit rapport gepresenteerde onderzoek heeft ten doel meer kennis en inzicht te verkrijgen in mogelijke verschillen tussen de online berichten die over mannelijke en vrouwelijke professionals worden geplaatst, de achtergronden ervan, hoe deze aanvallen worden ervaren door

de slachtoffers en wat motieven van de verzenders kunnen zijn. Online berichten over diverse professionals zijn onderzocht: politici, burgemeesters, wetenschappers en advocaten.

De centrale vraag voor het onderzoek luidde:

Versillen de online berichten die vrouwelijke professionals ontvangen van de berichten die mannelijke professionals ontvangen, welke impact hebben zij en wat zijn de achtergronden van verzenders en ontvanger

Zowel kwantitatieve als kwalitatieve data zijn verzameld: een grote groep berichten over professionals op sociale media is geanalyseerd, en interviews zijn afgenomen bij zowel verzenders als doelwitten van dit soort berichten.

2. THEORETISCH KADER

2.1 De ontvangers: de zichtbaarheid en toegankelijkheid van professionals

Het internet maakt personen op grotere schaal zichtbaar en toegankelijk dan in de offline wereld het geval is. Directe vormen van communicatie, zoals het gebruik van e-mail of skype, en tweeten (een bericht plaatsen op het sociale mediaplatform Twitter) leiden daarbij tot een verhoogd risico op online bedreiging en cyberstalking (Van Wilsem, 2010; Leukfeldt & Yar, 2016). Professionals zoals burgemeesters, wetenschappers en advocaten zijn vaak goed online zichtbaar en benaderbaar. Dit komt omdat professionals vaak zelf actief zijn op bijvoorbeeld een platform als Twitter, maar ook door nieuwsberichten of artikelen die aandacht aan hen besteden. Op een bericht op sociale media dat geplaatst is door een professional kan doorgaans direct gereageerd worden. Onder online nieuwsberichten en artikelen die over professionals geschreven worden kan meestal een reactie geplaatst worden. Tot slot bieden veel sociale media-platformen de mogelijkheid om een gebruiker een privé-bericht te sturen. Het internet heeft professionals dichterbij de mensen gebracht, waardoor eerder bestaande barrières zijn verdwenen (Van der Wagen et al., 2020). De grotere online zichtbaarheid en benaderbaarheid van professionals, en de relatie met de offline wereld, vormen een belangrijke achtergrond voor het in dit artikel besproken onderzoek.

2.2 Gender

In de maatschappij vervullen mensen verschillende sociale rollen, waar verschillende normen, gedragingen, beloningen en straffen mee zijn verbonden. De *gender role theory* stelt dat verschillen in gedrag tussen mannen en vrouwen¹ het gevolg zijn van deze sociale rollen (Eagly, Wood & Diekmann, 2000). Mannen en vrouwen worden beoordeeld vanuit verschillende verwachtingen over hoe zij zich behoren te gedragen. Van vrouwen wordt verwacht dat ze rollen vervullen die meer in dienst staan van de gemeenschap; ze zijn vriendelijk, onzelfzuchtig en verzorgend. Van mannen wordt daarentegen verwacht dat zij autonome rollen vervullen die onafhankelijkheid, dominantie en assertiviteit vergen (Eagly et al., 2000; Shimanoff, 2009). Op school worden de heersende normen en waarden van generatie op generatie overgegeven, en daar worden ook de genderrollen aangeleerd. Deze normen zijn tevens terug te zien in de werkomgeving. Het werk dat vrouwen doen heeft vaak een verzorgend, onzelfzuchtig karakter, terwijl

¹ In dit rapport wordt gesproken over mannen en vrouwen en wordt niet ingegaan op andere genders.

het werk dat mannen doen dominante, soms autoritaire kenmerken heeft (Eagly et al., 2000; Pearse & Connel, 2016). Mannen en vrouwen worden veelal beloond als zij zich naar hun genderrol gedragen, en gestraft als zij dit niet doen. Het bekrachtigen van gedrag kan expliciet plaatsvinden, in de vorm van een verbale afkeuring, maar ook subtiel, bijvoorbeeld door te lachen of fronsen (Eagly & Wood, 2012). Deze mechanismes kunnen leiden tot een selffulfilling prophecy, waarbij mensen zich gedragen zoals van hen verwacht wordt en de genderrollen zo in stand houden (Shimanoff, 2009).

De *role congruity theory* bouwt verder op deze *gender role theory*. Sommige rollen die vrouwen aannemen, botsen met de verwachtingen die aan hen worden gesteld. Wanneer vrouwen een leidinggevende functie vervullen, kan dit botsen met het stereotype beeld van de vrouw. Vrouwen worden geassocieerd met afhankelijkheid en zorgzaamheid, terwijl van leiders wordt verwacht dat ze assertief, rationeel en dominant zijn; kenmerken die juist in verband worden gebracht met masculiniteit (Brown, Stuhlmacher & Keegin, 2014). De *role congruity theory* stelt dat er twee vooroordelen bestaan jegens vrouwen met een leidinggevende rol. Ten eerste worden vrouwen minder bekwaam geacht dan mannen om leiding te geven, omdat het vermogen om leiding te geven meer bij de rol van mannen zou passen. Ten tweede worden vrouwelijke leiders ook in de praktijk minder gunstig beoordeeld, omdat zulk leidinggevend gedrag minder wenselijk wordt geacht bij vrouwen. Om bekwaam gevonden te worden voor leidinggevende rollen, moeten vrouwen zich zelfverzekerd en competitief opstellen. Zij worden dan echter tegelijkertijd als onsympathiek, egoïstisch en vijandig gezien, omdat dat gedrag afwijkt van hoe vrouwen zich zouden behoren te gedragen (Rudman & Phelan, 2008). Vrouwelijke leiders wordt dus eigenlijk van twee kanten het leven moeilijk gemaakt. Als ze zich conformeren aan hun genderrol, kunnen ze niet voldoen aan de eisen van de leidinggevende rol; als ze zich conformeren aan hun leidinggevende rol, kunnen ze niet voldoen aan de eisen van hun genderrol.

Krook (2017) stelt dat de politiek nog altijd wordt gezien als een mannendomein, ondanks dat er wereldwijd steeds meer vrouwen een functie als politicus vervullen (World Economic Forum, 2021). Masculiniteit vormt hierbij het criterium waar je als politicus aan moet voldoen, met als gevolg dat vrouwelijke politici te maken krijgen met vooroordelen en negatief commentaar (Harmer et al., 2017; Schneider & Bos, 2019). Vrouwen zijn wereldwijd nog steeds ondergerepresenteerd in de politiek, met slechts 26,1% vrouwelijke parlementsleden wereldwijd en 81 landen die nog nooit een vrouwelijk staatshoofd of regeringsleider hebben gekend. Ook Nederland heeft nog nooit een vrouwelijke premier gekend (World Economic Forum, 2021).

In het onderzoek dat hieronder wordt gepresenteerd, wordt aandacht besteed aan mogelijke disinhbitie-effecten bij personen die online bedreigingen sturen naar professionals, de rol van gender van de professional die doelwit is van online aanvallen, en aan de wijze waarop de aanvallen worden ervaren door de doelwitten en de verzenders ervan. Verwacht wordt dat disinhbitie-effecten een rol spelen, en dat vrouwelijke professionals te maken krijgen met online aanvallen die vooral op hun genderrol zijn gericht.

2.3 De verzenders: het online disinhibitie-effect

Naast het feit dat het internet professionals dichterbij de mensen brengt, doet zich online ook een zekere ontremming voor, het zogenoemde ‘disinhibitie-effect’ (Suler, 2004). Het effect is positief als mensen zich online, in tegenstelling tot de offline wereld, wél durven te uiten. Dan geeft dit hun meer ruimte die zij niet hadden voordat internet bestond. Het effect is negatief als mensen online haat en bedreigingen gaan verspreiden, terwijl zij dit offline niet doen. Suler (2004) noemt zes factoren die samengaan met het online disinhibitie-effect. De eerste factor is *dissociative imagination*. Mensen hebben het idee dat er geen relatie bestaat tussen de online en offline wereld, en dat hun online gedrag dus geen gevolgen heeft voor de offline wereld. De tweede factor, *dissociative anonymity*, bouwt hierop voort. Mensen zien hun online ‘persoon’ daadwerkelijk als een ander individu dan hun offline ‘persoon’. Hierdoor voelen ze zich minder verantwoordelijk voor hun eigen online gedrag. De derde factor betreft *invisibility*. Online kan men elkaar vaak niet zien. Lichaamstaal is daardoor onzichtbaar en men weet dus niet hoe de ander reageert op wat er gebeurt of wordt gezegd. Ten vierde is er sprake van *asynchronicity*. Online bestaat vertraging tussen een uitspraak en een antwoord daarop, waardoor niet direct zichtbaar is wat voor effect het heeft wat men zegt. Deze factor geldt alleen bij direct contact tussen twee personen, en is dus niet van toepassing op het in dit artikel besproken onderzoek. De vijfde factor is *solipsistic introjection*. Doordat de ander onzichtbaar is, is het mogelijk om je een bepaalde voorstelling te maken van die persoon (die niet noodzakelijkerwijs hoeft te kloppen). Op deze manier communiceer je met de ander vanuit de verwachtingen die je zelf over die persoon hebt gecreëerd. De zesde en laatste factor is *minimization of status and authority*. Online zijn mensen meer gelijkwaardig, waardoor de drempel lager is om je mening te uiten (Suler, 2004). Online bewegen mensen zich dus anders dan offline (Suler, 2004; Joinson, 2007).

In de offline wereld letten mensen steeds op hun eigen (non-verbale) gedrag en op dat van anderen. We krijgen constant feedback van anderen op ons eigen gedrag en op wat we zeggen. In face-to-facecontact kan een afkeurende blik duidelijk maken dat iets niet goed gaat of dat het niet deugt wat er wordt gezegd. Zulke signalen ontbreken echter grotendeels in de online wereld (Pornari & Wood, 2010; Voggeser, Singh & Göritz, 2018). Online hebben mensen het niet altijd door als zij zich ongepast gedragen (Voggeser et al., 2018). Noodzakelijke feedbackmechanismen ontbreken grotendeels, en dat heeft invloed op de communicatie en de normen die daarbij gelden.

Het online disinhibitie-effect kan derhalve een belangrijke rol spelen bij de motivaties voor en de praktijk van online haat en bedreigingen.

3. Methoden

3.1 De berichten

3.1.1 De professionals

Online berichten op sociale media zijn verzameld over in totaal twaalf professionals: zes politici, twee burgemeesters, twee wetenschappers en twee advocaten. Steeds is getracht om binnen de professies naast een vrouwelijke geadresseerde een mannelijke geadresseerde te vinden die op een aantal kenmerken overeenkwam met de vrouwelijke evenknie. Zo zijn aanvallen op zowel vrouwelijke als mannelijke burgemeesters verzameld, in steden van vergelijkbare grootte. Iets soortgelijks geldt voor de advocaten, de wetenschappers en de politici. Bij de politici zijn steeds een mannelijke en een vrouwelijke politicus van dezelfde partij genomen, of van twee partijen die ongeveer gelijk staan op het politieke spectrum (links versus rechts). Op deze wijze is getracht om tot op zekere hoogte een vergelijking tussen vrouw en man per professie mogelijk te maken. Vanzelfsprekend wordt de vergelijking beperkt door de relatief kleine steekproef.

3.1.2 Verzamelen van de berichten

De berichten over de diverse professionals zijn verzameld bij de volgende platforms: Twitter, Facebook en GeenStijl. Op elk platform is op achternaam en/of accountnaam van de professional gezocht. In principe werd ‘teruggekeken’ vanaf 31 december 2020 en eerdere maanden in dat jaar. Gestopt werd wanneer vijftig online aanvallen gericht aan of over de professional onder een enkel bericht genoteerd waren. Op GeenStijl bleken minder frequent berichten te verschijnen dan op Twitter en Facebook. Om die reden is het jaartal 2020 in sommige gevallen losgelaten voor GeenStijl. Op dit platform was het niet voor elke professional mogelijk om berichten te verzamelen.

Elk sociale mediaplatform en webforum heeft richtlijnen en huisregels wat betreft de inhoud van berichten. Zowel Twitter, Facebook als GeenStijl benadrukt dat iedereen zich moet kunnen uiten zoals hij wil en dat open gesprekken met verschillende meningen en overtuigingen aangemoedigd worden. Bij berichten die haatdragend zijn, geweld oproepen of op een andere manier de regels schenden, kunnen de drie platforms berichten verwijderen of accounts permanent opschorten. Op Twitter en Facebook zijn deze verwijderde reacties dan niet meer terug te halen. Op GeenStijl zijn verwijderde reacties te herkennen aan de term ‘weggejorist’. Als een account verwijderd is, wordt ook de term ‘opgerot’ vermeld.

Deze reglementen hebben er waarschijnlijk toe geleid dat de meest heftige berichten niet terug te vinden zijn op de platforms, en dus ook niet in dit onderzoek. Desalniettemin zijn er diverse haatdragende of bedreigende berichten gevonden.²

² Zie onder ‘Resultaten’.

3.1.3 Analyse

Bij de analyse van de berichten is een onderscheid gemaakt tussen ‘inhoudelijke berichten’ en ‘online aanvallen’. Inhoudelijke berichten gaan over de activiteiten van de professional of over wat hij of zij heeft gezegd of geschreven. De online aanvallen zijn onderverdeeld in ‘uiterlijk’ (specifieke uiterlijke kenmerken worden genoemd), ‘belediging’ (uiting die de eer of goede naam aantast), ‘bedreiging’ (iemand iets ergs toewensen of zelf de intentie hebben iets ergs te laten gebeuren), en ‘seks/gender gerelateerd’ (berichten waarin gefocust wordt op de stereotype kenmerken die worden toegeschreven aan mannen en vrouwen). Het onderzoek richtte zich met name op de online aanvallen, de inhoudelijke berichten komen slechts zijdelings ter sprake.

3.2 De interviews

Interviews zijn afgenomen bij twee wetenschappers en twee burgemeesters (bij beide groepen een man en een vrouw). Zij zijn geselecteerd uit een persoonlijk netwerk, dan wel gevonden via andere contacten. De geïnterviewden zijn, met uitzondering van één respondent, anderen dan de professionals over wie berichten zijn verzameld bij de platforms. Zij zijn via e-mail benaderd en het gesprek vond online plaats. De professionals wilden allen anoniem blijven. De interviews werden afgenomen met behulp van een topiclijst (zie Bijlage 1) en zij hadden een semigestructureerd karakter waarbij er voldoende ruimte was voor de eigen inbreng van de professional. De interviews duurden alle ongeveer een halfuur en zij werden, met toestemming van de geïnterviewde, opgenomen. Het doel van de interviews was om inzicht te krijgen in hoe de professionals online aanvallen ervaren en of/hoe deze hun leven beïnvloeden.

Daarnaast hebben interviews plaatsgevonden met vier twitteraars die online aanvallen hebben getweet. De verzenders zijn via Twitter benaderd. De interviews duurden tussen de 25 en 40 minuten. De interviews zijn afgenomen aan de hand van een topiclijst (zie Bijlage 2). Drie interviews zijn telefonisch gehouden; één interview is via Zoom afgenomen. Alle interviews zijn met toestemming opgenomen. Het doel van de interviews met de verzenders was om duidelijkheid te krijgen over achtergronden en motieven om online aanvallen te versturen naar professionals.

3.2.1 Analyse interviews

De interviews zijn getranscribeerd en met de hand gecodeerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van de van tevoren opgestelde topiclijst. Hierop stonden de thema's die in de interviews aan bod zouden komen. Vervolgens is gecontroleerd of deze thema's geschikt waren om de inhoud van de interviews te duiden. Dat bleek het geval te zijn.

3.2.2 Anonimisering

Er is voor gekozen om in dit rapport alle personen die meewerkten aan het onderzoek of over wie online berichten zijn verzameld, te anonimiseren, ook bij de op de platforms gevonden berichten. Voor zover het de professionals betreft, gaat het om mensen die al veel in de publiciteit staan en bij wie waarschijnlijk geen behoefte bestaat om via ons onderzoek opnieuw publieke aandacht te krijgen. Details die voor een directe herkenning kunnen zorgen, zijn weggelaten uit de verslaglegging over het onderzoek.

4. Resultaten

4.1 De berichten op sociale media

In totaal zijn 8402 berichten bestudeerd over de twaalf professionals. Verreweg het grootste deel van de berichten was inhoudelijk van aard, ruim 80%. Minder dan 20% van de berichten bevatte dus een aanval.

In Tabel 1 staan de aantallen per professionals, waarbij tevens is aangegeven of het om inhoudelijke berichten ging of om aanvallen.

Tabel 1: Aantallen en soorten berichten per professional

Professional	Inhoudelijk		Aanval	
	N	%	N	%
Burgemeester (v)	661	73,4	240	26,6
Burgemeester (m)	471	86,7	72	13,3
Wetenschapper (v)	416	76,6	127	23,4
Wetenschapper (m)	468	72,2	180	27,8
Advocaat (v)	538	78,0	164	22,0
Advocaat (m)	294	62,2	179	37,8
Politicus, D66 (v)	570	74,5	195	25,5
Politicus, D66 (m)	634	77,4	185	22,6
Politicus, PvdA (v)	252	76,6	77	23,4
Politicus, PvdA (m)	1301	90,1	143	9,9
Politicus, JA21 (v)	461	79,2	121	20,8
Politicus, FvD (m)	499	82,1	109	17,9

Bij alle professionals vormden beledigende aanvallen de grootste groep binnen het totaal aantal geanalyseerde aanvallen: 67,5% van de aanvallen op burgemeesters, wetenschappers en advocaten, en 60,4% bij de politici. De berichten over het uiterlijk, en bedreigingen, zijn relatief het kleinst in aantal.

Tabel 2: Aard online aanvallen per professional

Professional	Belediging		Uiterlijk		Sekse/gender gerelateerd		Bedreiging	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Burgemeester (v)	130	54,2	16	6,7	86	35,8	8	3,3
Burgemeester (m)	65	90,3	2	2,8	4	5,6	1	1,4
Wetenschapper (v)	81	63,8	17	13,4	26	20,5	3	2,4
Wetenschapper (m)	163	90,6	1	0,6	9	5,0	7	3,9
Advocaat (v)	64	39,0	75	45,7	21	12,8	4	2,4
Advocaat (m)	146	81,6	14	7,8	13	7,3	6	3,4
Politicus, D66 (v)	92	47,2	2	1,0	97	49,7	4	2,1
Politicus, D66 (m)	89	48,1	2	1,1	77	41,6	17	9,2
Politicus, PvdA (v)	32	41,6	10	13,0	31	40,2	4	5,2
Politicus, PvdA (m)	127	88,8	3	2,1	8	5,6	5	3,5
Politicus, JA21 (v)	66	54,5	22	18,2	33	27,3	0	0
Politicus, FvD (m)	95	87,2	1	0,9	9	8,2	4	3,7

Een chi-kwadraattoets laat zien dat er een significant verband is tussen het geslacht van de burgemeesters, wetenschappers en advocaten en de aard van de online aanvallen die zij ontvingen, $\chi^2(3, N = 962) = 144,56$, $p < 0,001$, $V = 0,39$. Er zijn dus belangrijke verschillen tussen de berichten die de vrouwelijke en de mannelijke professionals ontvingen. Bij de vrouwelijke burgemeesters, wetenschappers en advocaten bleek 20,3% van alle aanvallen op het uiterlijk te zijn gericht, terwijl dit voor de mannen uit die groepen bij 3,9% het geval was, zie Tabel 3. Bij de sekse/gender-gerelateerde aanvallen viel een vergelijkbaar patroon te ontdekken: 25,0% van de vrouwelijke professionals ontving dit soort berichten, versus 6,0% van de mannelijke professionals. Over mannelijke burgemeesters, wetenschappers en advocaten werden meer beledigende berichten geplaatst dan bij vrouwen: 86,8% versus 51,8%.

Tabel 3: Aard online aanvallen per geslacht – burgemeesters, wetenschappers, advocaten

Geslacht professional	Belediging		Uiterlijk		Sekse/gender gerelateerd		Bedreiging	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Vrouw	275	51,8	108	20,3	133	25,0	15	2,8
Man	374	86,8	17	3,9	26	6,0	14	3,2
Totaal	649	67,5	125	13,0	159	16,5	29	3,0

Noot. De professionals die in deze tabel zijn meegenomen zijn de burgemeesters, de wetenschappers en de advocaten die betrokken zijn in de analyse van de sociale mediaberichten.

Wat betreft de politici, laat een chi-kwadraattoets ook hier een significant verband zien tussen het geslacht van de politicus en de aard van hun ontvangen online aanvallen ($\chi^2(3, N = 830) = 73,832, p < 0,001, V = 0,29$). Ook voor deze groep professionals bestaan er dus belangrijke verschillen tussen de berichten die mannelijke en vrouwelijke politici ontvingen. Bij vrouwelijke politici was 8,7% van de aanvallen gericht op hun uiterlijk, bij de mannen was dat 1,4%, zie Tabel 4. Voor sekse/gender-gerichte aanvallen waren die percentages respectievelijk 41,0% en 21,5%. De mannen ontvingen meer bedreigingen dan de vrouwen: 5,9% versus 2,0%.

Tabel 4: Aard online aanvallen per geslacht – politici

Geslacht professional	Belediging		Uiterlijk		Sekse/gender gerelateerd		Bedreiging	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Vrouw	190	48,3	34	8,7	161	41,0	8	2,0
Man	311	71,2	6	1,4	94	21,5	26	5,9
Totaal	501	60,4	40	4,8	255	30,7	34	4,1

Voor zover het geslacht van de verzenders bekend was, bleek dat verreweg het grootste deel van de aanvallen door mannelijke verzenders was verstuurd. Van de aanvallen gericht aan politici is 10,7% verstuurd door een vrouw, en 59,4% verstuurd door een man. De overige 29,9% van de aanvallen is verstuurd door een onbekend account. Mannen verzenden vaker dan vrouwen online aanvallen, maar ook sturen zij vaker inhoudelijke berichten aan of over professionals dan vrouwen.

4.2 De inhoud van de aanvallen

Hieronder wordt de inhoud van de aanvallen op vrouwelijke en mannelijke professionals aan de hand van een aantal thema's besproken die het meest duidelijk naar voren kwamen bij de bestudering van de berichten.

4.2.1 Ongeschiktheid

Een belangrijk thema bij de berichten over de vrouwelijke politici is hun vermeende ongeschiktheid. Deze berichten zijn vrijwel altijd afkomstig van mannelijke sociale mediagebruikers.

Geen goed idee om vrouwtjes als partijleider te hebben (...)

(...) maar vrouwen in de politiek vind ik geen goed idee.

Politiek is te lastig voor vrouwen, omdat ze besluiteloos en naïef zijn.

Ze hebben leiding nodig, zoals in elke relatie

Man, man, man, wat een vertoning weer. Ook (naam vrouwelijke politica) bewijst nu volstrekt incompetent te zijn door nu weer te gaan schreeuwen.

Vrouwelijke politici worden negatief beoordeeld als zij te veel emotie tonen. Maar als een vrouw geen of weinig emotie toont (waar dit wel verwacht wordt), wordt zij ook negatief geëvalueerd (zie hierover Kelly & Hutson-Comeaux, 2000):

Ik zag een jankende zeurende (vrouwelijke politica) die mekkerde dat de zorgmedewerkers te weinig krijgen.

Even de verwarming omhoog want (vrouwelijke politica) is op tv

Laten we ons hoeden voor dit arrogant ijskonijn. En de eerste vrouwelijke dictator is opgestaan...weten we dat alvast

Het idee lijkt soms te bestaan dat vrouwen hun positie hebben bereikt juist omdat ze vrouw zijn.

Weer eentje die met de kut de ladder is opgeklommen! dat zijn nou de politieke vrouwtjes die ze af en toe een leuke baan toezeggen.

Wat is haar visie? Buiten dat ze een "vrouw" is ?

Sommige verzenders willen een vrouwelijke politicus het liefst direct naar de keuken sturen:

Ik denk dat ze nog geen ei kan bakken dus laat ze lekker gaan oefenen achter een fornuis

Ik moet eerlijk zeggen deze vrouw bakt er ook niks van kan beter thuis blijven huishouden doen dan doet ze nog wat goeds of kan ze dat ook niet

... bij voorbaat al ongeschikt dus...gewoon naar huis en stofzuigen

Ach mens, ga toch koken.

Ook van mannelijke politici wordt gezegd dat ze ongeschikt zijn. Maar van mannen wordt vooral gevonden dat ze te zachtvaardig zijn en niet hard genoeg optreden. Dit komt terug in scheldwoorden als 'kneus', 'mafkees', 'clown' en 'ezel':

schei uit lullo wegwezen

Eikel opstappen en wel onmiddelijk ,,,

Rot op laffe hond!

Exit Ezel

Een deel van de aanvallen op mannelijke politici is gericht op de keuzen die ze maken. Zo worden sommige politici aangevallen vanwege de kindertoeslagaffaire, of vanwege de coronamaatregelen. Dat was minder vaak het geval bij berichten over de vrouwelijke professionals.

Over burgemeesters worden, evenals over politici, berichten geplaatst waarin hun verweten wordt 'ongeschikt' te zijn. Bij de mannelijke burgemeester gaat het dan relatief veel over online aanvallen in deze categorie (40,3%). Deze berichten hebben alle grofweg dezelfde strekking. De burgemeester treedt in de ogen van de verzenders niet streng genoeg op en wordt daarom uitgemaakt voor "slappe burgemeester" en "slappe-knieën figuur".

De verzenders van berichten aan de vrouwelijke burgemeester suggereren dat zij “beter een krantewijk kan nemen” en “gwn lekker dr bek dicht [moet] houden met dr (...) gelummel”. Daarnaast zijn er berichten waarin de vrouwelijke burgemeester simpelweg “domme koe” of “onnozele oen” wordt genoemd. Deze berichten hebben geen verdere context. Bij de mannelijke burgemeester zijn dergelijke berichten niet waargenomen. De online berichten over hem zijn vrijwel altijd gelinkt aan een concreet incident waarop gereageerd wordt.

De vrouwelijke wetenschapper wordt zonder duidelijke context voor achterlijk uitgemaakt: “Achterlijk, achterlijker, achterlijkst, dan een hele poos niks, dan hersenloze (naam)!”. De mannelijke wetenschapper krijgt minder random haatberichten: deze zijn net als bij de mannelijke burgemeester vooral contextafhankelijk. Beide advocaten ontvangen relatief weinig online aanvallen in de categorie ‘ongeschikt’.

4.2.2 Onbetrouwbaarheid

Daarnaast is een belangrijk thema van de berichten de onbetrouwbaarheid van politici:

Gevangenis in. Criminele overheids-schoften, die alleen salaris incasseren (...)

Politici zijn criminelen en ze horen achter de tralies te zitten. Ze worden “landverraders” genoemd, of “leugenaars”, of “hypocriet”:

Zelfs als het hele zootje aftreedt, zien we die binnen nu en een half jaar weer ergens boven komen drijven als CEO, commissaris van een grote multinational of als burgermeester.

Nog zo’n rat, links lullen en rechts zakken vullen! Politici zijn alleen voor eigen gewin bezig, het kiezersvolk is alleen belangrijk om ze aan een plaats op het pluche te krijgen, daarna zijn ALLE GEDANE BELOFTES EN VERKIEZINGS PROGRAMMA’S vergeten!

Ook over de burgemeesters wordt dit soort berichten geplaatst. Zowel de mannelijke als de vrouwelijke burgemeester worden ervan beticht hypocriet te zijn en alles voor het geld te doen. Ze worden door de verzenders “schijnheilig”, “hypocriet” en “onbetrouwbaar” genoemd. Vaak worden dergelijke berichten geplaatst naar aanleiding van uitspraken die de burgemeesters gedaan hebben of acties die zij ondernomen hebben.

De berichten over de twee wetenschappers zijn anders van aard dan die over de burgemeesters. De berichten over de vrouwelijke en mannelijke wetenschapper zijn wel vergelijkbaar. Zij worden onder meer beschuldigd onderdeel te zijn van een “corona-complot”. Gesteld wordt dat zij rijk worden door de coronacrisis en het volk alleen maar angst aanjagen.

Ook de berichten over de advocaten worden bepaald door het werk dat zij doen en de context waarin zij in de media verschijnen. De verzenders zeggen dat zij niet begrijpen hoe iemand een verdachte kan verdedigen. Dan “spoor je gewoon zelf voor geen meter”. Ook worden beide advocaten door online aanvallers gelijkgetrokken met hun cliënten. De mannelijke advocaat wordt ervan beschuldigd van “[het]zelfde kaliber te zijn als zijn cliënt”. De vrouwelijke advocaat ontvangt vergelijkbare beschuldigingen.

4.2.3 Sekse/gender-gerelateerd en uiterlijk

Over de vrouwelijke burgemeester worden veel berichten in de categorie 'sekse/gender-gerelateerd' geplaatst. Zij wordt uitgescholden met een breed scala aan vrouwelijke scheldwoorden, zoals onder meer: "*pleuris wijf*", "*nazistische kuthoer*" en "*valse heks*". Ook zijn berichten gevonden als: "*ga liever je haren kammen (...)*"; wordt haar opgedragen ander werk te gaan doen: "*kan die vrouw geen wc's gaan schoonmaken in een asielzoekerscentrum of zo*"; en wordt verwezen naar haar vrouwelijk geslachtsorgaan: "*ga je poes wassen trut*". Ook de vrouwelijke advocaat krijgt te maken met seksistische opmerkingen als "*Ach gossie mama is boos*", en ze wordt uitgescholden met behulp van vrouwelijke scheldwoorden als "*gevoelloos teringwijf*" en "*misselijk kutwijf*". Daarnaast gaan vooral berichten over vrouwelijke professionals over hun uiterlijk.

4.2.4 Dreigementen

Ook dreigementen tegen de professionals worden geuit:³

Zouden ze om de nek van die heks (naam vrouwelijke burgemeester) moeten doen en flink dicht knippen.

Vuile huichelaar (naam mannelijke wetenschapper). Deze vent zouden ze moeten ophangen aan de hoogste boom. Smeerlap met zn gelul.

Ook gewoon dood schieten. (over vrouwelijke advocaat)

(Mannelijke advocaat) is echt een MONGOOL. Hopelijk worden zn kinderen binnenkort ook verkracht dan zingt ie wel een toontje lager.

4.2.5 Schelden

Over de professionals verschijnen regelmatig berichten waarin zij simpelweg worden uitgescholden of beledigd, waarin hun naam verbasterd wordt of waarin er commentaar wordt geleverd op hun houding of psychische gesteldheid, zonder verdere context. Zo zijn er berichten waarin alleen het woord "*sukkel*" of "*idiot*" staat. Dergelijke op zichzelf staande online aanvallen zijn vaker te zien bij de vrouwelijke burgemeester dan bij de mannelijke burgemeester. De naam van de vrouwelijke burgemeester wordt verschillende malen verbasterd in de berichten.

In de berichten over vrouwelijke professionals worden regelmatig seksegerichte scheldwoorden gebruikt zoals "*kreng*", "*trut*" en "*hoer*":

Achterlijk wijf

Weer een doos erbij (...)

opsluiten da kreng.....voor veul jaar.....!!!!

Ook de wetenschappers krijgen in deze categorie te maken met scheldwoorden en beledigingen. Het gaat veelal om losse, op zichzelf staande berichten die geen verdere context bevatten, zoals: "*vleermuis snuivert*", "*stinkhippie*" en "*Mengele*". Ook krijgen beide wetenschappers te maken met naamsverbasteringen. De twee advocaten worden "*arrogant*", "*mediageil*" en "*zelfingenomen*" genoemd. De vrouwelijke advocaat ontvangt daarnaast berichten waarin ze bijvoorbeeld "*viez vuil ding*" wordt genoemd.

³ Blijkbaar zijn deze berichten de screening door de platforms gepasseerd.

5. Interviews

5.1 Professionals

Alle geïnterviewden hebben te maken met online aanvallen. Dat gebeurt vooral als ze kort geleden iets op televisie hebben gedaan, merkt een wetenschapper op. De vervelende berichten die de professionals krijgen zijn divers en kunnen zowel over de inhoud gaan als persoonlijk van aard zijn. De geïnterviewden hebben te maken met beledigingen en scheldwoorden en sommigen ook met bedreigingen.

Over de vrouwelijke wetenschapper worden na televisieoptredens vaak berichten geplaatst over haar kleding, manier van spreken of andere persoonlijke zaken. De mannelijke burgemeester meldt persoonlijke berichten, maar deze zijn vrijwel altijd werkgerelateerd. De berichten gaan over de inhoud, maar hebben ook een persoonlijk randje. Ook de mannelijke wetenschapper krijgt daarmee te maken. Hij krijgt dagelijks haatmails waarin hij onder andere wordt vergeleken met Hitler en ervan wordt beschuldigd mensen om te brengen.

De sociale media-accounts van de vrouwelijke burgemeester worden door haar bestuursadviseurs beheerd. Zij leest de online aanvallen daarom meestal niet zelf. Wanneer er echter online bedreigingen tegen haar worden geuit, wordt zij daarop geattendeerd door haar eigen veiligheidsmensen of door de politie. Dat is de afgelopen jaren een paar keer gebeurd. De politie zoekt op zo'n moment uit van wie het bericht afkomstig is en zorgt ervoor dat het verwijderd wordt.

Twee geïnterviewden hebben de indruk dat vrouwen met een ander soort online aanvallen te maken krijgen dan mannen: *“(...) de content is echt anders, het is veel meer op uiterlijk, veel meer persoonlijk eigenlijk, ook soms seksueel agressief”*. De vrouwelijke burgemeester heeft daarentegen niet het idee dat de berichten over haar anders van aard zijn dan die over haar mannelijke collega's.

5.1.1 Reacties op de berichten

De geïnterviewden gaan verschillend om met de online aanvallen. Drie van hen zeggen zich niet te willen laten weerhouden door de berichten. De vrouwelijke wetenschapper wordt echter terughoudender, zo meldt ze. Bepaalde aspecten van haar werk zou zij graag delen op sociale media. Dat doet ze echter niet, omdat ze de openheid op sociale media af en toe “griezelig” vindt. Ze is niet bang om bedreigd te worden, maar hekelt de negativiteit op sociale media:

Maar het is meer dat ik denk ik wil gewoon een leuk leven en ik heb er geen zin in om al die haat en negativiteit te moeten verwerken in mijn hersenen. (...) Maar daardoor vermijd ik dus eigenlijk hele belangrijke onderwerpen.

Ook gaat deze geïnterviewde nu minder vaak in op uitnodigingen voor een tv-programma.

Twee geïnterviewden, de mannelijke wetenschapper en de mannelijke burgemeester, geven aan dat ze zich nu strikter bij de eigen expertise houden. Aanvankelijk mengde de wetenschapper zich nog weleens in bepaalde discussies in de maatschappij, maar daar is hij mee opgehouden nadat familie op een onprettig manier werd benaderd. Deze gebeurtenissen maakten hem scherper in zijn boodschap en kritischer tegenover de zaken waarover hij zich uitlaat.

Voor de mannelijke wetenschapper zou een grens bereikt worden als zijn gezinsleden bedreigd zouden worden. Hij zegt daarover: *“Als het beperkt wordt tot mij, dan kan ik het handelen. Maar ik kan niet het leven van mijn familie, die is mij meer waard dan, dan is het echt een grens.”* Ook de mannelijke burgemeester probeert zich niet uit te laten over zaken die niet tot zijn takenpakket behoren: *“(…) sommige dingen bemoei ik me niet mee omdat ik weet dat ik daar als burgemeester niet over ga”*. Hij wil de online aanvallen niet goedpraten, maar vindt wel dat het bij het vak als burgemeester hoort. Beide burgemeesters vergelijken de online aanvallen met het geklaag in de kroeg vroeger. Met als verschil dat je het nu kunt lezen in plaats van horen en dat bovendien sociale media een veel groter bereik hebben dan wat er in de kroeg wordt gezegd.

De mannelijke burgemeester vindt dat sociale media een toegevoegde waarde voor hem hebben. Hij ziet sociale media als middel om uit zijn bubbel te komen en ook andere geluiden te horen. Hij vindt dat je als professional soms ook moet kijken wat er achter de haat schuilgaat. Daar zegt hij over:

En dat betekent als ik veel kritiek krijg, of als er hele domme opmerkingen komen, dan kun je op een gegeven moment, en dat doe ik ook wel, dat je het gewoon wegzet. Dat je zegt van jongens deze discussie heb ik al tig keer gevoerd, die ga ik niet nog een keer voeren. Maar van de andere kant kun je op een gegeven moment ook wel zeggen van hé als dat op deze manier wordt beleefd, door deze persoon of deze reageerder, ja wat zit daar eigenlijk achter? En dat vind ik juist voor mij het waardevolle van sociale media, waardoor ik er ook op blijf zitten.

De vrouwelijke burgemeester denkt daar anders over. Hoewel zij vindt dat de online aanvallen bij het vak van burgemeester horen, zijn ze voor haar wel een reden om zelf niet actief te zijn op sociale media. Ze zegt niet zo veel last te hebben van de scheldwoorden en beledigingen, *“hoge bomen vangen nu eenmaal veel wind”*. Tegelijkertijd vindt ze dat je wel alert moet blijven. Ze vindt vooral bedreigingen afkomstig van personen met verward gedrag *“griezelig”*. Als dergelijke bedreigingen aan haar gemeld worden en de verzender van het bericht is niet in beeld bij de politie, neemt ze voorzorgsmaatregelen:

Dan ga ik toch zigzaggend naar mijn werk. Ik neem dan andere weggetjes, andere tijdstippen. Want ja, zolang ze hem niet hebben dan is dat gewoon griezelig.

Bedreigingen door hooligans vindt zij minder beangstigend, want *“die gaan echt niet de burgemeester doodschieten, dat geloof ik gewoon niet”*. De burgemeester vindt de bedreigingen soms beangstigend en vervelend, maar als de dreiging voorbij is, is ze de situatie ook snel weer vergeten.

De andere geïnterviewden zijn nooit fysiek bedreigd, en daar zijn ze ook niet bang voor.

De interviews laten zien dat de berichten in wisselende mate van invloed zijn op het leven van de professionals.⁴ Deze lijken zich er niet heel veel van aan te trekken. Toch mijden sommigen bepaalde onderwerpen, en zijn enkelen voorzichtiger geworden in het naar buiten treden. Een geïnterviewde vindt dat de sociale media ook gebruikt kunnen worden om uit de eigen ‘bubbel’ te komen en meer te weten te komen over wat er leeft in de maatschappij.

5.2 Verzenders

Omdat het bij de interviews met de verzenders om vier mannen gaat van wie geen of vrijwel geen verdere achtergrondgegevens bekend zijn, zullen zij hieronder worden aangeduid met V1 t/m V4.

Alle verzenders zijn ontevreden over hoe het in de Nederlandse politiek eraan toegaat, en uiten deze onvrede online. Politici denken slechts aan hun eigen belang en zetten zich niet in voor het volk, vinden ze. Politici zeggen dat ze allemaal het beste voor hebben met de mensen, maar zodra ze in de Kamer zitten, houden ze zich niet aan hun beloftes.

Daarnaast zijn de respondenten ontevreden over hoe de politici worden geportretteerd in de mainstream media. V2 noemt het “*mannelijksmakerij*”. Hij is ontevreden over hoe sommige politici op hun huidige positie zijn gekomen, en hier plaatst hij dan online berichten over.

Zelf vinden de respondenten dat hun berichten niet te ver gaan. De vrijheid van meningsuiting vinden zij een groot goed; je moet kunnen zeggen wat je wilt. Of je het met hun berichten eens of oneens bent, dat mag je zelf weer bepalen. V1 zegt hierover:

Ik hou van provoceren (...) het is mijn vorm van humor die ik heb, en ik vind het ook niet erg om mensen te kwetsen daarmee. Dat doe ik nooit bewust, maar ik maak voor deze politici graag een uitzondering.

V3 vertelt dat hij zijn berichten ziet als satire. Hij brengt kritiek in de vorm van grappen. Volgens hem bestaat er dan ook geen grens voor hoever je mag gaan met satire. Hij vindt dat je iemand mag beledigen door die persoon bijvoorbeeld een lul of een klootzak te noemen.

Alle verzenders zeggen dat bedreiging te ver gaat. Je gaat niet achter iemands kinderen aan, en oproepen tot geweld vinden zij ook te ver gaan. V4 lijkt de grens te leggen bij of je geblokkeerd wordt door Twitter of niet. Hij vertelt dat hij nog weleens uit zijn slof wil schieten, maar dat hij nog nooit is geblokkeerd. V2 noemt zijn berichten een momentopname. Hij ziet iets in de publiciteit en daarop wil hij reageren. Op deze manier kan hij even zijn hart luchten. Voor V4 vormen zijn reacties een manier om zijn “*gemoedsrust te temmen*”.

⁴ Een vrouwelijke politica die niet wilde meewerken aan een interview mailde: “Het is meest effectief om dergelijke berichten te negeren. En om het je niet aan te trekken, het hoort er bij als je op welke manier dan ook in de openbaarheid treedt. Alleen van bedreigingen doe ik altijd aangifte”.

De verzenders vermoeden dat politici een team hebben dat alle berichten online leest, en dat de politici zelf deze niet lezen. V3 vindt dat, als zoveel mensen dezelfde vragen stellen aan dezelfde politicus, zij een bepaalde verantwoordelijkheid hebben om hierop te reageren. Maar hij denkt dat zij dat niet doen:

Er zijn genoeg mensen zoals mij, die niet altijd even aardig zijn, maar die wel een punt proberen te maken, waar je ook gewoon serieus als politicus verantwoordelijk voor bent om een antwoord te geven.

V4 denkt dat sommige politici misschien wel dingen willen veranderen, maar dit niet kunnen omdat ze vastzitten aan compromissen en alle wetjes en regeltjes die gemaakt worden.

De verzenders zouden wel graag willen dat de professionals hun berichten lezen. Zo hoopt V1 dat als maar genoeg mensen een berichtje sturen, de politici misschien bij zichzelf te rade gaan of ze iets doms hebben gedaan, en dat ze ervan leren. V2 hoopt dat de politici de berichten wel lezen, maar hij denkt dat ze er toch niks mee zullen doen.

Alle verzenders stellen dat zij zich online hetzelfde gedragen als offline. Als ze politici in het echt tegen zouden komen, zouden ze hetzelfde tegen hen zeggen als wat ze online over hen schrijven. Ze vinden niet dat er online een lagere drempel is om iets over politici te zeggen. V1 omschrijft sociale media als een marktplein:

Ik zie sociale media gewoon hetzelfde als een marktplein, daar mag toch iedereen vertellen en zeggen wat ie wil. Al zijn het teksten over het geloof, of wat voor onderwerpen dan ook, ik bepaal zelf wel of ik naar die man wil luisteren of niet of dat ik hem negeer of dat ik denk, die heeft dezelfde mening daar ga ik meer over lezen. Ik zie sociale media niet anders dan het dagelijks leven.

Concluderend kunnen de motieven van de verzenders van de online aanvallen worden samengevat met de term 'onvrede'. Ze zijn ontevreden over hoe politici omgaan met burgers en hoe dit wordt afgebeeld in de media. Burgers kunnen offline misschien weinig verschil maken, maar online kunnen zij hun stem laten horen. Enerzijds maakt het sommigen niet uit of hun berichten gelezen worden; door de berichten te plaatsen, kunnen ze hun irritaties van zich afschrijven. Anderzijds vinden ze het toch belangrijk dat hun berichten gelezen worden: als genoeg mensen online politici aanspreken, gaan deze de geluiden misschien serieus nemen. Maar ze denken dat dit niet gaat gebeuren. Ze vinden dat politici sociale media selectief gebruiken; ze vertellen alleen wat ze te zeggen hebben en gaan niet in gesprek met de burger.

6. Conclusies en aanbevelingen

De uitkomsten van het onderzoek laten zien dat over vrouwelijke professionals meer sekse/gender-gerelateerde berichten verschijnen en meer berichten over hun uiterlijk. Bovendien worden over vrouwelijke professionals regelmatig berichten geplaatst over hun vermeende ongeschiktheid voor het beroep, het ambt of de functie die ze uitoefenen, en die worden gekoppeld aan hun geslacht. Regelmatig wordt de vrouwelijke professionals bijvoorbeeld opgedragen om huishoudelijk werk te gaan doen, in plaats van de functie die ze nu hebben. De berichten over mannelijke professionals zijn vaker gelinkt aan hun functie, gericht op wat ze zeggen of wat ze hebben gedaan. Over mannen worden meer bedreigingen geplaatst.

Zowel de *role congruity theory* als de algemenere *gender role theory* worden ondersteund door de bevindingen van het onderzoek. Vrouwelijke professionals krijgen te maken met tegengestelde verwachtingen, zo blijkt uit de online aanvallen: óf ze zijn te emotioneel binnen hun werk, óf ze tonen juist te weinig emotie. Daarnaast wordt vrouwen soms verweten dat ze alleen maar op hun positie zitten omdat ze vrouw zijn; dit argument valt in de categorie ‘ongeschikt voor de functie’.

Daarnaast laat de analyse van de berichten veel wantrouwen ten opzichte van professionals in het algemeen zien, vooral bij de politici, de burgemeesters en de wetenschappers. Deze worden voor van alles uitgemaakt; soms bestaan de reacties slechts uit scheldwoorden zonder begeleidende context.

Uit de interviews blijkt dat de berichten wisselende invloed hebben op de professionals. Als gevolg ervan mijden deze soms bepaalde onderwerpen. Ze worden een enkele maal voorzichtiger in het naar buiten treden. Maar er zit ook een andere kant aan het verhaal: een burgemeester vindt dat de sociale media ook gebruikt kunnen worden om uit de eigen ‘bubbel’ te komen en meer te weten te komen over wat er leeft in de maatschappij.

De geïnterviewde verzenders zien niet veel kwaad in de berichten die zij versturen. Er is vrijheid van meningsuiting, en daar maken zij gebruik van. Zij ontkennen het online inhibitie-effect: offline zouden ze hetzelfde zeggen als ze online doen. Door de berichten te plaatsen, kunnen ze hun irritaties van zich afschrijven. Anderzijds vinden ze het wel belangrijk dat hun berichten gelezen worden: als genoeg mensen online politici aanspreken, gaan deze de geluiden misschien serieus nemen. Ze vinden dat politici sociale media selectief gebruiken; ze vertellen alleen wat ze te zeggen hebben en gaan niet in gesprek met de burger. Onvrede over, met name, politici overheerst bij de verzenders.

6.1 Hoe nu verder?

Uit het Global Gender Gap Report, dat wereldwijd de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen meet op het gebied van gezondheid, onderwijs, economie en politiek, blijkt dat Nederland laag scoort op de ranglijst in vergelijking met andere landen. Nederland staat op plek 31 op de wereldranglijst, waar in totaal 156 landen in zijn opgenomen; landen als Rwanda en de Filipijnen scoren een stuk beter als het gaat om de politieke participatie van vrouwen. Op dat punt bestaat er nog steeds een aanzienlijke ongelijkheid in Nederland; de verhouding tussen het aantal vrouwen en het aantal mannen in ministeriële en parlementaire posities is scheef (World Economic Forum, 2021).

Uit de inhoud van de geanalyseerde online berichten blijkt dat er nog steeds ‘vreemd’ wordt aangekeken tegen vrouwen in professionele functies en posities. De zichtbaarheid en daarmee de acceptatie van vrouwen in politieke, leidinggevende en wetenschappelijk functies is nog immer beperkt in Nederland. Sommigen kunnen er blijkbaar nog niet aan wennen dat vrouwen dergelijke rollen bekleden, voelen zich daar wellicht door bedreigd en schrijven dan online berichten. Dit zou kunnen veranderen als de genderverhoudingen – zichtbaar – meer gelijk komen te liggen; een ontwikkeling die in Nederland langzamer lijkt te gaan dan in veel andere landen. Versnelling is dus noodzakelijk voor ons land, om niet in een achterstandspositie te raken. Bovendien verdient de opvoeding van jongens thuis en op school aandacht, om hen te helpen vastgeroeste patronen los te laten.

Het wantrouwen in – vooral – politici, dat uit het hier besproken onderzoek bleek, verdient serieuze aandacht. Door sommige verzenders wordt hun gebrek aan vertrouwen gekoppeld aan bepaalde affaires, zoals de toeslagenaffaire. Sommige geanalyseerde berichten adresseren een belangrijk actueel probleem. In dat opzicht kan de opmerking van de geïnterviewde mannelijke burgemeester worden onderschreven, die van mening is dat de berichten hem kunnen helpen om uit een bubbel te komen. Hoewel de reacties van professionals, die zich afkeren van de berichten en die eerder de neiging hebben om zich terug te trekken (‘silencing’), maar al te begrijpelijk zijn, kan het soms ook verstandig zijn om te luisteren naar wat er naar voren wordt gebracht. Er kan een inhoudelijke boodschap in de berichten schuilen die aandacht verdient. En de geïnterviewde verzenders laten wel degelijk een behoefte zien dat hun bericht ‘landt’ bij de persoon over wie het gaat. Dat zal overigens niet voor iedere reageerder gelden; sommigen gebruiken internet vooral als megafoon of expressiemiddel.

Een deel van de online aanvallen laat een sterke behoefte aan expressie zien: de verzender gebruikt contextloos scheldwoorden, of lijkt zonder remming los te gaan. Dat biedt enige ondersteuning voor de online disinhibitie-theorie. De geïnterviewde verzenders melden weliswaar dat zij online niet anders zouden handelen dan offline, maar waarschijnlijk is er ook een groep voor wie zeker wél geldt dat zij online minder remming hebben. Die groep is waarschijnlijk in mindere mate bereid geweest om mee te werken aan een interview. In ieder geval laten de contextloze berichten een sterke behoefte aan expressie zien, die waarschijnlijk makkelijker online plaatsvindt dan offline.

Een van de geïnterviewde verzenders vergeleek het internet met een marktplein: dáár zegt ook iedereen wat hij te zeggen heeft zonder dat dit directe consequenties heeft. Er zijn echter diverse verschillen tussen een marktplein en het internet, en een

van de belangrijkste is het verschil in verspreiding. Wat op internet staat, kan tot in de eeuwigheid door een bijna onbegrensde groep mensen worden gelezen of bekeken, en dat is niet het geval met wat op een marktplein wordt gezegd. Gesteld is wel dat verzenders op internet geen grenzen kennen (Van Huijstee et al., 2021). Bovendien krijgen sprekers op het marktplein vormen van directe feedback van omstanders, en die is vaak afwezig bij online berichten.

Het zijn juist die afwezigheid van directe feedback en de omvang van de verspreiding die online haat zo ingrijpend en dreigend maken voor de geadresseerden. Laura Boldrini, een Italiaans Kamerlid en voormalig parlamentsvoorzitter, was jarenlang doelwit van seksistische en agressieve berichten op internet. Samen met haar medewerkers zette ze acht grove commentaren op Facebook, met naam en toenaam. Die openbaarheid kwam hard aan bij de verzenders. Mensen belden in tranen op en vroegen of de posts konden worden verwijderd, want ze schaamden zich zo. Sommigen waren bang dat hun vrouw het zou zien. Blijkbaar begrepen de verzenders toen wél wat zij aanrichtten met hun aanvallen. Ook schakelde Boldrini de rechter verschillende malen in (Leijendekker, 2019).

Het voorbeeld van Boldrini laat zien dat openbaarheid soms kan helpen. Ook in Nederland gaan stemmen op om de anonimiteit van de verzenders van dit soort aanvallende berichten op te heffen, en om de politie een rol te geven op internet (Kammer & Van Schagen, 2021). Het voert te ver om hier dieper in te gaan op deze mogelijkheden, maar zij vormen een van de opties om online aanvallen aan te pakken, naast de andere mogelijkheden die zijn genoemd in dit artikel.

7. Beperkingen

De selectie van de professionals over wie de berichten op de sociale media zijn geanalyseerd, kan voor een zekere vertekening hebben gezorgd: sommige professionals zijn wellicht meer in het nieuws geweest dan anderen, en hebben daarom meer aanvallen te verduren gehad. Verwacht kan worden dat naarmate een professional zichtbaarder is in de maatschappij, over hem of haar meer online berichten worden geplaatst. Er is niet gecorrigeerd voor de mate van zichtbaarheid van de professionals; dit kan tot enige vertekening hebben geleid.

De selectie van professionals en verzenders voor de interviews is bovendien niet random, en ook is deze steekproef klein. De resultaten kunnen daarom niet worden gegeneraliseerd. Ondanks deze beperkingen geeft het verrichte onderzoek een goed beeld van de verschillen tussen de berichten die vrouwelijke en mannelijk professionals ontvangen, en de aard en de achtergronden van de berichten en van de verzenders ervan.

**LITERATUUR →
EN BIJLAGEN**

Literatuur

Akhtar, S. & Morrison, C.M. (2019). The prevalence and impact of online trolling of UK members of parliament. *Computers in Human Behavior*, 99, 322-327.

Awan, I. & Zempi, I. (2017). 'I will blow your face OFF'—VIRTUAL and physical world anti-muslim hate crime. *The British Journal of Criminology*, 57(2), 362-380.

Brown, S.G.U., Stuhlmacher, A.F. & Keegin, M.M. (2014). Job role congruence and gender. In A.C. Michalos (Ed.), *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (p. 3448-3451). New York: Springer.

Denie, N. (2021). *Online aanvallen op professionals: een kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar genderverschillen en ervaringen*. Amsterdam: Vrije Universiteit, masterscriptie.

Eagly, A.H. (1987). *Sex differences in social behavior: a social-role interpretation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Eagly, A.H. & Karau, S.J. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological Review*, 109(3), 573-598.

Eagly, A.H., Wood, W. & Diekmann, A.B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. In T. Ecks & H.M. Trautner (eds.), *The developmental social psychology of gender*. Mahwah, NJ: Erlbaum: 123-174.

Eagly, A.H. & Wood, W. (2012). Social role theory. In P.A.M. van Lange, A.W. Kruglanski & E.T. Higgins (eds.), *Handbook of theories of social psychology* (p. 458-476). Thousand Oaks: Sage Publications Ltd.

Ferrier, M. & Garud-Patkar, N. (2018). TrollBusters: fighting online harassment of women journalists. In *Mediating Misogyny*. Palgrave Macmillan, Cham: 311-332.

Gardiner, B., Mansfield, M., Anderson, I., Holder, J., Louter, D. & Ullman, M. (2016). The dark side of guardian comments. Geraadpleegd via <https://www.theguardian.com/technology/2016/apr/12/the-dark-side-of-guardiancomments>

Harmer, E., Savigny, H. & Ward, O. (2017). 'Are you tough enough?' Performing gender in the UK leadership debates 2015. *Media, Culture & Society*, 39(7), 960-975.

Hogervorst, M. (2021). *Een beschrijvend onderzoek naar de berichten die mannelijke en vrouwelijke politici via social media ontvangen*. Amsterdam: Vrije Universiteit, masterscriptie.

Huijstee, M. van, Nieuwenhuizen, W., Sanders, M., Masson, E. & Boheemen, P. van (Rathenau Instituut) (2021). *Online ontspoord – Een verkenning van schadelijk en immoreel gedrag op het internet in Nederland*. Den Haag, https://www.rathenau.nl/sites/default/files/2021-07/Rathenau_Instituut_Rapport_Online_ontspoord.pdf

Jacobs, K. & Spierings, N. (2014). ...Maar win je er stemmen mee? De impact van Twittergebruik door politici bij de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 12 september 2012. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 42(1), 22-38.

Kammer, C. & Schagen, R. van (2021). Op internet gaan mensen ongemerkt grenzen over. *Volkscrant*, 27 juli 2021.

James, D.V., Sukhwai, S., Farnham, F.R., Evans, J., Barrie, C., Taylor, A. & Wilson, S.P. (2016). Harassment and stalking of members of the United Kingdom Parliament: associations and consequences. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 27(3), 309-330.

Joinson, A.N. (2007). Disinhibition and the Internet. In J. Gackenbach (Ed.), *Psychology and the Internet: intrapersonal, interpersonal, and transpersonal implications* (pp. 63-80). Cambridge, MA: Academic Press.

Kelly, J.R. & Hutson-Comeaux, S.L. (2000). The appropriateness of emotional expression in women and men: the double-blind of emotion. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(4), 515-528.

Klein Kranenburg, L., Bouwmeester, J., Noort, L. van, Ypma, W. & Jong, B. de (2020). *Monitor Integriteit en Veiligheid 2020*. Amsterdam: I&O Research/Bureau BING.

Krook, M.L. (2017). Violence against women in politics. *Journal of Democracy*, 28(1), 74-88.

Krook, M.L. & Sanín, J.R. (2020). The cost of doing Politics? *Analyzing Violence and Harassment against Female Politicians. Perspectives on Politics*, 18(3), 740-755.

Kruikemeier, S., Noort, G. van, Vliegthart, R. & Vreese, C. de (2015). Nederlandse politici op Twitter: Wie, waarover, wanneer en met welk effect? *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 43(1), 4-22.

Leukfeldt, E.R. & Yar, M. (2016). Applying routine activity theory to cybercrime: A theoretical and empirical analysis. *Deviant Behavior*, 37(3), 263-280.

Leukfeldt, R., Notté, R. & Malsch, M. (2018). *Slachtofferschap van online criminaliteit: Een onderzoek naar behoeften, gevolgen en verantwoordelijkheden na slachtofferschap van cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit*. Amsterdam: NSCR/WODC.

Leijendekker, M. (2019). Ze was het ideale doelwit. *NRC Handelsblad*, 3 december 2019.

Linneman, E. & Melchior, M. (2017, 3 maart). Zo gaan vrouwelijke opiniemakers om met online haat en intimidatie. *De Volkskrant*, <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/zogaan-vrouwelijke-opiniemakers-om-met-online-haat-en-intimidatie~b1764a77/>

- Notté, R., Leukfeldt, R. & Malsch, M. (2021). Double, triple or quadruple hits? Exploring the impact of cybercrime on victims in the Netherlands. *International Review of Victimology*, <https://doi.org/10.1177/02697580211010692>
- Spierings, N. & Jacobs, K. (2014). Van leden naar 'likes'? Wat sociale media politieke partijen kunnen bieden. In S.L. de Lange, M. Leyenaar, & P. de Jong (red.), *Politieke partijen: Overbodig of nodig?* (p. 137-150). Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 321-326.
- Pearse, R. & Connell, R. (2016). Gender norms and the economy: insights from social research. *Feminist Economics*, 22(1), 30-53.
- Peterson, J. & Densley, J. (2017). Cyber violence: what do we know and where do we go from here? *Aggression and Violent Behavior*, 34, 193-200.
- Pornari, C.D. & Wood, J. (2010). Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. *Aggressive Behavior*, 36(2), 81-94.
- Rheault, L., Rayment, E. & Musulan, A. (2019). Politicians in the line of fire: incivility and the treatment of women on social media. *Research and Politics*, 6(1), 1-7.
- Rudman, L.A., Moss-Racusin, C.A., Phelan, J.E. & Nauts, S. (2012). Status incongruity and backlash effects: defending the gender hierarchy motivates prejudice against female leaders. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 165-179.
- Saris, K. & Ven, C. van de (2021, 3 maart). Misogynie als politiek wapen. *De Groene Amsterdammer*. Geraadpleegd via <https://www.groene.nl/artikel/misogynie-alspolitiek-wapen>
- Schneider, M.C. & Bos, A.L. (2019). The application of social role theory to the study of gender in politics. *Advances in Political Psychology*, 40(1), 173-213.
- Shimanoff, S B. (2009). Gender role theory. In S.W. Littlejohn & K.A. Foss (eds.), *Encyclopedia of communication theory* (p. 434-436). Thousand Oaks: SAGE Publications Inc.
- Southern, R. & Harmer, E. (2019). Othering political women: online misogyny, racism and ableism towards women in public life. In K. Lumsden & E. Harmer (eds.), *Online Othering: Exploring Digital Violence and Discrimination on the Web* (p. 187-210). Londen: Palgrave Macmillan.

Theocharis, Y., Barbéra, P., Fazekas, Z., Popa, S.A. & Parnet, O. (2016). A bad workman blames his tweets: the consequences of citizens' uncivil Twitter use when interacting with party candidates. *Journal of Communication*, 66(6), 1007-1031.

Voggeser, B.J., Singh, R.K. & Göritz, A.S. (2018). Self-control in online discussions: disinhibited online behavior as a failure to recognize social cues. *Frontiers in Psychology*, 8, 2372.

Wagen, W. van der, Oerlemans, J.J. & Weulen Kranenbarg, M. (2020). *Basisboek Cybercriminaliteit: Een Criminologisch Overzicht voor Studie en Praktijk*. Den Haag: Boom.

Wilsem, J. van (2010). Digitale en traditionele bedreiging vergeleken. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52(1), 73-87.

World Economic Forum. (2021). Global Gender Gap Report 2021. Geraadpleegd via http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

Bijlage 1: Topiclijst interviews professionals

1. Introductie

- Voorstellen
- Toelichting onderzoek en aangeven relevantie
- Bedanken voor deelname aan onderzoek
- Tijdsaanduiding: +/- 45 min.
- Toestemming geluidsopname?
- Wil respondent anoniem blijven?
- Heeft respondent nog vragen?

2. Activiteiten op internet

- Waar accounts (bijv. Twitter, Facebook, etc.)
- Gebruik van accounts
 - Beheer
 - Activiteit
 - Tijd
- Andere activiteiten internet
 - Fora

3. Online aanvallen

- Ontvangen vervelende berichten
 - Type
 - Waar (bijv. openbaar of in privé-inboxen)
 - Frequentie
 - Mening over vervelende berichten
- Effect vrouw/man zijn
 - Mening
 - Ervaringen m/v collega's
- Invloed professionele leven
- Invloed privéleven (bijv. beveiliging nodig?)

4. Online/offline dynamiek

- Ervaringen in offline wereld (stalking, bedreiging, ander soort 'aanvallen')
- Overlap online en offline
 - Ervaring
 - Gevoel (bijv. angst dat online overgaat in offline)

5. Door de respondent gemiste thema's/overige opmerkingen**6. Afsluiting**

- Samenvatten belangrijkste conclusies
- Nog toevoegingen/vragen/opmerkingen?
- Wil respondent het interview na verwerking nog inzien?
- Bedanken

Bijlage 2: Topiclijst interviews verzenders

1. Introductie

- Voorstellen
- Toelichting onderzoek en aangeven relevantie
- Bedanken deelname onderzoek
- Anonimiteit respondent benadrukken
- Aangeven lengte interview (+/- 30 min)
- Toestemming geluidsopname?
- Benadrukken dat het interview altijd afgebroken mag worden
- Heeft de respondent vragen op voorhand?

2. Accounts en activiteit op het internet

- Accounts op welke sociale media
- Gebruik van forums
- Intensiteit gebruik sociale media
- Lid van groepen online (bijv. facebookgroepen)

3. Motivaties

- Reden gebruik sociale media
- Interactie met professionals
 - Wat voor reacties
 - Waarom reageren: motivatie, trigger
 - Op wie reageren
- Sturen van openbare berichten versus privéberichten

4. Online/offline dynamiek

- Gevolgen sociale media
 - Voor respondent zelf
 - Voor aangevallen professional
- Ander gedrag online versus offline
- Offline aanvallen (bijv. persoon thuis of op werk opzoeken)

5. Persoonlijke informatie

- Leeftijd, hoogstgenoten opleiding, werk respondent, politieke voorkeur

6. Afsluiting

- Nog vragen, op- of aanmerkingen

